

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА**

Гончарова Євгенія Євгенівна

УДК 378.22.016.09:811

**ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ НАВЧАННЯ ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ВИЩИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ЗАКЛАДАХ**

13.00.09 – теорія навчання

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Тернопіль – 2015

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка, Міністерство освіти і науки України.

- Науковий керівник:** доктор педагогічних наук, професор
ГРИНЬОВА Марина Вікторівна,
Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка,
завідувач кафедри педагогічної майстерності та менеджменту.
- Офіційні опоненти:** доктор педагогічних наук, професор
МАЛИХІН Олександр Володимирович,
Київський університет імені Бориса Грінченка, професор кафедри
теорії та історії педагогіки;
- кандидат педагогічних наук
КАРПЮК Валентина Андріївна,
Криворізький педагогічний інститут
ДВНЗ «Криворізький національний університет»,
старший викладач кафедри німецької мови і літератури
з методикою викладання.

Захист відбудеться 27 березня 2015 року об 11-00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 58.053.01 у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка за адресою: зала засідань, вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027).

Автореферат розісланий 26 лютого 2015 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. І. Янкович

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Початок третього тисячоліття знаменується оновленням багатьох сфер суспільного життя, що зумовлено надшвидкими темпами його інформатизації. Система освіти в цілому й система вищої педагогічної освіти зокрема активно реагують на підвищення вимог до підготовки фахівця вищої кваліфікації. Це має бути не просто обізнана у своїй сфері особистість, а людина, підготовлена до всіх потенційно можливих змін щодо змісту, форм, методів ефективної діяльності, тобто здатна диференційовано ставити професійно значущі завдання й винаходити оптимальні шляхи їх розв'язання. Потреба модернізації вищої педагогічної освіти та формування нової генерації професіоналів освітньої галузі, здатних орієнтуватися в складних соціокультурних умовах на етапі приєднання України до євроінтеграційного процесу, зумовлює необхідність істотних змін у підходах до фахової підготовки майбутніх учителів.

Базисні теоретичні положення дисертаційної роботи ґрунтуються на парадигмально-визначальних концептуальних засадах загальнодержавних нормативних документів, покликаних забезпечити регулювання організації та здійснення освітнього процесу у вищій школі (Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр.).

Сучасні пріоритетні цінності вищої педагогічної освіти зумовлюють перегляд підходів до відбору її змісту, суттєво впливають на структуру. Акценти зміщуються на формування людини як особистості – інтелектуальної, творчої, самостійної, гармонійно розвиненої.

Однією з фундаментальних засад ефективного вирішення цього завдання є реалізація науково доведеної та ґрунтовно спланованої на основі закономірностей професійного навчання системи гуманітарної освіти у вищому педагогічному закладі. Дослідження стратегій реформування фахової педагогічної освіти дало змогу виявити загальнометодичний зміст її оновлення, що передбачає перехід до ідей і принципів індивідуалізованого навчання і, як засобу його забезпечення, диференціації навчання.

У традиційній системі вищої педагогічної освіти, орієнтованій на стандартизацію та уніфікацію процесу фахової підготовки, диференціація навчання майбутніх учителів саме іноземної мови досліджена недостатньо.

Під диференціацією розуміємо таку форму організації навчання, за якої застосовується сукупність певних початкових прийомів, створення оптимальних режимів для інтенсифікації пізнавальної діяльності студентів різного рівня знань, здібностей і мотивів у процесі навчання з метою ефективного засвоєння матеріалу, що опановується. Диференціація навчання в організації освітнього процесу надає змогу викладачам максимально враховувати індивідуальні інтереси й наявні здібності кожного студента задля інтенсивного сприяння їх усебічному розвитку під час фахової підготовки.

Окремі аспекти загальнодидактичної проблеми диференціації навчання розглядалися в різних контекстах: підґрунтя для розробки сучасних технологій навчання учнівської молоді на засадах інтенсифікації мисленнєвої активності, пізнавальних інтересів, розумових здібностей (С. Архангельський, Н. Бібік, А. Богуш, О. Глобін, М. Гузик, П. Гусак, Г. Єгоров, І. Зязюн, З. Калмикова, В. Карпюк, І. Лернер, В. Луговий, О. Ляшенко, Ю. Мальований, М. Мельников, О. Савченко, П. Сікорський, О. Ярошенко); володіння інтелектуальними вміннями й навичками (Н. Магомедов, В. Мелешко, І. Осмоловський, С. Славіна, І. Якиманська); свідомого спрямування власних зусиль на досягнення позитивного результату (Б. Єсіпов, А. Матюшкін, Н. Матяш, Ю. Мельник, І. Харламов, Т. Шамова, В. Яценко); активізації навчання (Т. Голованова, М. Данілов, В. Лозова, Л. Малаканова, Л. Мартіросян, М. Махмутов); оптимізації навчального процесу (Ю. Бабанський); рівневої диференціації (М. Бурда, М. Гриньова, В. Дивак, Г. Литвиненко, Н. Мацька); диференційованого підходу у процесі вивчення іноземної мови (Ю. Веденяпін, В. Кузовлев, О. Малихін).

Належну увагу в дослідженнях, присвячених забезпеченню диференціації навчання у процесі вивчення іноземної мови, науковці приділяли проблемам формування гомогенних груп (Ю. Веденяпін, В. Кузовлев); диференціації навчальних завдань (Л. Дарійчук, М. Ляховицький, С. Ніколаєва); диференціації навчального матеріалу (П. Бех, Ю. Комарова, В. Плахотнік, В. Редько, Є. Щосєєва), підвищенню ефективності контролю (Н. Гальскова, О. Петрашук).

Автори наукових досліджень презентують різноманітні підходи до класифікації способів навчальної роботи за наявності диференціації навчання, обґрунтовують шляхи й умови їх формування і наголошують на необхідності якісного методичного забезпечення процесу навчання.

Інтеграція України до світового освітнього простору суттєво розширила функції іноземної мови (ІМ) і підвищила її значущість як навчальної дисципліни на ринку освітніх послуг. Нові реалії поставили на перший план проблему вдосконалення змісту фахової підготовки майбутніх учителів ІМ, які після закінчення навчання у вищих педагогічних закладах мають відповідати за якість перетворень, що відбуваються в суспільстві.

Гуманістична спрямованість освіти в Україні повинна сприяти розвитку нового типу вчителя ІМ і ставити перед ним вимоги відповідно до міжнародних стандартів освіти.

У контексті реалізації гуманістичної парадигми системи освіти упровадження положень диференціації навчання у процес підготовки майбутніх учителів ІМ набуває особливої актуальності, обумовленої наявністю об'єктивно існуючих протиріч. Основними з них є такі:

- між константно оновлюваними вимогами держави щодо якості фахової підготовки майбутнього вчителя іноземної мови та реальними індивідуальними потребами й інтересами особистості;

- між домінантним прагненням студентів мати власну траєкторію навчання та недостатньою

варіативністю змісту, форм, методів і засобів організації навчального процесу у вищій педагогічній школі;

– між зорієнтованістю вищої освіти на диференціацію навчання фахових дисциплін з урахуванням індивідуальних здібностей, інтересів, нахилів студентів та недостатньою ефективністю організації такого навчання в педагогічних ВНЗ;

– між потребою суспільства в наявності компетентних учителів іноземної мови та недостатньою розробленістю теоретичних засад реалізації положень компетентнісного підходу за умови диференціації навчання фахових дисциплін.

Актуальність проблеми, розуміння її теоретичної та практичної значущості, необхідність вирішення зазначених суперечностей визначили вибір теми дисертації: **«Диференціація навчання фахових дисциплін майбутніх учителів іноземної мови у вищих педагогічних закладах»**.

Тема дисертаційної роботи затверджена на засіданні вченої ради Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (протокол № 10 від 31 травня 2001 р.) та узгоджена в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології в Україні (протокол № 1 від 30 жовтня 2001 р.).

Об'єкт дослідження: процес навчання фахових дисциплін на диференційній основі у вищих педагогічних закладах.

Предмет дослідження: технологія диференціації навчання фахових дисциплін майбутніх учителів іноземної мови у вищих педагогічних закладах.

Мета роботи: розробити, теоретично обґрунтувати та дослідно-експериментальним шляхом перевірити технологію диференціації навчання фахових дисциплін майбутніх учителів іноземної мови у вищих педагогічних закладах на основі створення відповідних дидактичних умов.

Завдання дослідження:

1. На засадах вивчення й аналізу філософської та психолого-педагогічної літератури визначити стан розробленості проблеми диференціації навчання фахових дисциплін майбутніх учителів іноземної мови в контексті реалізації положень компетентнісного підходу.

2. Виявити й теоретично обґрунтувати сукупність дидактичних умов та на їх основі розробити технологію диференціації навчання фахових дисциплін майбутніх учителів іноземної мови у вищих педагогічних закладах.

3. Конкретизувати критерії та показники ефективності процесу навчання фахових дисциплін майбутніх учителів іноземної мови у вищих педагогічних закладах, організованого на диференційній основі;

4. Здійснити дослідно-експериментальну перевірку дієвості технології диференціації навчання фахових дисциплін майбутніх учителів іноземної мови у вищих педагогічних закладах.

Гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні про те, що рівень навченості майбутніх учителів іноземних мов із фахових дисциплін підвищиться, якщо буде розроблено та імплементовано у практику роботи педагогічних ВНЗ технологію диференціації навчання фахових дисциплін майбутніх учителів іноземної мови на основі створення відповідної сукупності дидактичних умов.

Теоретико-методологічною основою дослідження є: домінанта загальнонаукової і педагогічної методології – закон розвитку систем (В. Афанасьєв); загальнофілософські проблеми розвитку освіти (В. Бондар, С. Гессен, В. Гумбольдт, І. Зязюн, М. Каган, І. Кант, В. Кремень, І. Слюсаренко); психолого-педагогічні положення про інтегративну сутність особистості в аспектах психологічного, діяльнісного та соціального розвитку (Б. Ананьєв, В. Беспалько, Л. Виготський, П. Гальперін, Б. Гершунський); принципи загальної теорії розвитку особистості (К. Абульханова-Славська, А. Бандура, Л. Божович, Г. Костюк, О. Леонтєв, С. Рубінштейн); положення про особистість професіонала (К. Гуревич, Л. Столяренко); питання цілісності та неперервності гуманітарного розвитку особистості (М. Бахтін, Б. Бім-Бад, М. Гаспаров, В. Карпюк, О. Малихін, Л. Морська, О. Сухомлинська); загальнодидактичні та методичні положення про зміст навчання у вищих навчальних закладах (С. Архангельський, С. Ніколаєва); твердження про оптимізацію навчального процесу (Ю. Бабанський, В. Беспалько); теоретичні положення про сучасні технології навчання у вищих навчальних закладах (В. Загвязинський, В. Краєвський, П. Підкасистий, Г. Селевко).

З метою розв'язання поставлених завдань використано такі **методи** дослідження:

– *теоретичні*: аналіз філософської, психолого-педагогічної, методичної літератури, що дав змогу розробити теоретичні засади дослідження проблеми диференціації навчання фахових дисциплін майбутніх учителів іноземної мови; уточнення поняттєво-категоріального апарату дослідження, а саме термінів: «диференціація», «диференціація навчання», «диференціація навчання фахових дисциплін», «технологія», «технологія навчання», «дидактичні умови»;

– *емпіричні*: педагогічне спостереження за особливостями перебігу навчання фахових дисциплін на диференційній основі; аналіз продуктів навчання; вивчення педагогічного досвіду; методи опитування (бесіда, анкетування, тестування, інтерв'ювання викладачів і студентів), завдяки яким було отримано та опрацьовано необхідний емпіричний матеріал щодо визначення змісту, підходів, форм, методів, прийомів, засобів, дидактичного забезпечення організації та здійснення диференціації навчання фахових дисциплін; констатувальний, формувальний та контрольний етапи експерименту, спрямованого на з'ясування ефективності впровадження досліджуваної технології диференціації навчання;

– *статистичні*: методи математичної статистики, які забезпечили підтвердження вірогідності й надійності одержаних результатів педагогічного експерименту.

Дослідно-експериментальна база дослідження. Емпіричну базу дослідження склали студенти Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка, Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, Ніжинського державного університету імені М. В. Гоголя, Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. На різних етапах у дослідно-експериментальній роботі взяли участь 403 студенти та 121 викладач.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що:

- *уперше* розроблено та експериментально перевірено дієвість технології диференціації навчання фахових дисциплін майбутніх учителів іноземної мови у вищих педагогічних навчальних закладах (пропедевтичний етап; етап функціональної реалізації диференціації навчання, до якого входять: мотиваційно-стимулювальна складова; складова проектування дидактичної взаємодії в системі «викладач-студент» з урахуванням індивідуально-психологічних особливостей суб'єктів навчального процесу, організованого на диференційній основі; складова імплементації ієрархічно впорядкованої блоково-структурної організації змісту навчання фахових дисциплін майбутніх учителів ІМ на диференційній основі; рефлексивно-аналітичний етап); виявлено та теоретично обгрунтовано сукупність дидактичних умов (формування мотиваційно-стимулювальної основи для засвоєння потенційно максимально можливого обсягу професійно значущого навчального матеріалу; проектування і реалізація дидактичної взаємодії в системі «викладач-студент» з урахуванням індивідуально-психологічних особливостей суб'єктів навчального процесу, організованого на диференційній основі; імплементація ієрархічно впорядкованої блоково-структурної організації змісту навчання фахових дисциплін на диференційній основі; інтенсифікація рефлексивно-аналітичної діяльності студентів з урахуванням фахової специфіки підготовки з іноземних мов);

- *конкретизовано* критерії та показники ефективності процесу навчання фахових дисциплін майбутніх учителів іноземної мови у вищих педагогічних навчальних закладах, організованого на диференційній основі;

- *уточнено* специфіку використання організаційних форм, методів та засобів навчання залежно від індивідуально-психологічних особливостей та рівнів навченості суб'єктів навчального процесу на диференційній основі.

Подальшого розвитку та конкретизації набули теоретичні положення педагогічної теорії про базисно-визначальні засади забезпечення диференціації навчання фахових дисциплін у педагогічних ВНЗ у контексті реалізації компетентнісного підходу.

Практичне значення отриманих результатів полягає в:

- упровадженні в освітній процес педагогічних ВНЗ технології диференціації навчання фахових дисциплін майбутніх учителів іноземної мови;

- розробці та використанні у практиці роботи педагогічних ВНЗ науково-методичного та навчально-методичного забезпечення для проведення спецсемінару для викладачів «Технологія диференціації навчання фахових дисциплін майбутніх учителів ІМ та дидактичні умови її реалізації», а також методичних рекомендацій «Організація процесу навчання майбутніх учителів іноземної мови на диференційній основі»;

- оновленні робочих навчальних програм із фахових дисциплін для підготовки майбутнього вчителя іноземної мови на засадах інтегральної єдності реалізації положень диференційованого та компетентнісного підходів як провідних.

Теоретичні положення та висновки дисертаційного дослідження можуть бути використані у процесі організації інноваційної діяльності викладачів, спрямованої на забезпечення диференціації навчання фахових дисциплін, шляхом створення сукупності обґрунтованих дидактичних умов на засадах подальшого впровадження пріоритетів компетентнісного підходу в освітній сфері.

Результати дисертаційного дослідження впроваджено в навчальний процес Ніжинського державного університету імені М. В. Гоголя (довідка № 04 від 08.12.2011 р.), Полтавського національного університету імені В. Г. Короленка (акт № 3359/01–30/43 від 25.06.2011 р.), Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (акт № 01-416 від 29.06.2011 р.), Чернігівського національного університету імені Т. Г. Шевченка (акт № 12 від 08.04.2013 р.).

Апробація результатів дослідження на різних його етапах здійснювалася на *міжнародних науково-практичних конференціях*: «Педагогічні засади формування гуманістичних цінностей природничої освіти, її спрямованості на розвиток особистості» (Полтава, 2003), «Інновації у вищій освіті» (Ніжин, 2004); «В мире научных исследований» (Краснодар, Россия, 2013); *міжнародних науково-методичних конференціях*: «Модернізація вищої освіти та проблеми управління якістю підготовки фахівців» (Харків, 2003), «Іноземномовна комунікація: здобутки і перспективи» (Тернопіль, 2008), «Індивідуалізація навчального процесу на шляху Європейської інтеграції вищої освіти України» (Полтава, 2009); *всеукраїнській науково-практичній конференції* «Педагогічна майстерність: становлення і шляхи розвитку» (Полтава, 2006); *методологічному семінарі* «Диференціація навчання на різних ступенях загальної середньої освіти: теорія, практика, перспективи» (Київ, 2008).

Публікації. Основні положення дисертаційної роботи опубліковано в 13 одноосібних публікаціях, зокрема: 6 статей у наукових фахових виданнях України, 1 стаття в зарубіжному виданні, 5 тез і статей у збірниках матеріалів конференцій, 1 методичні рекомендації.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, 8 додатків на 15 сторінках, списку використаних джерел (усього 409 найменувань, з них 15 – іноземними мовами). Робота містить 18 таблиць, 13 рисунків. Загальний обсяг дисертації становить 252 сторінки, із них 198 – основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, конкретизовано її зв'язок із науковими програмами, планами, темами, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання дослідження, висунуто гіпотезу, розкрито наукову новизну та практичне значення дисертаційної роботи, подано інформацію про апробацію й упровадження отриманих результатів.

У першому розділі **«Теоретичні основи диференціації навчання фахових дисциплін майбутніх учителів іноземної мови у вищих педагогічних навчальних закладах»** здійснено демаркацію понятійно-категоріального апарату дослідження, на теоретико-узагальнювальному рівні висвітлено основні позиції щодо уточненого розуміння змісту і сутності диференціації навчання фахових дисциплін у педагогічних ВНЗ, детально описано дидактичний потенціал диференціації навчання фахових дисциплін у процесі підготовки майбутнього вчителя іноземної мови, на ґрунті узагальнювального аналізу з'ясовано суть провідних категорій дослідження.

Класифікуючи такі основні принципи навчання, як науковість, системність, ефективність, доступність, наочність, зв'язок теорії з практикою тощо, Ю. Бабанський, В. Кукушин, В. Оконь, В. Ортинський на чільне місце ставлять принцип поєднання індивідуального підходу та колективізму в навчанні. *Процес навчання* Ю. Бабанський, В. Бондар, І. Малафіїк, В. Оконь, В. Ягупов розглядають як тісний взаємозв'язок викладання та учіння, спрямований на формування всебічно й гармонійно розвиненої особистості, у центрі якого стоїть студент та його активна пізнавальна діяльність. В. Бондар характеризує структуру процесу навчання як упорядковану сукупність взаємодіючих компонентів: цільового, стимулювально-мотиваційного, змістового, операційно-діяльнісного, контрольного-регулюючого, оцінно-результативного.

Навчальний процес, за визначенням В. Бондаря, – це спеціально організоване і доцільно кероване навчання в певному навчальному закладі за чітко визначеним змістом освіти. Структура навчального процесу ідентична структурі процесу навчання, але відрізняється змістовим наповненням взаємодіючих компонентів, які визначають локальні узагальнення відповідно до типу навчального закладу. *Навчальна діяльність* – це специфічний вид діяльності, що спрямований на студента як її суб'єкта, тобто на вдосконалення, розвиток і формування його як особистості завдяки усвідомленому, цілеспрямованому привласненню ним соціокультурного досвіду в різних видах і формах суспільно корисної, пізнавальної, теоретичної і практичної діяльності. *Предметом навчальної діяльності* є засвоєння знань та оволодіння узагальненими способами дій, які збагачуються й коригуються в ході пізнавальних дій, а *предметом змін* – сам суб'єкт, який здійснює цю діяльність. Бажаним *продуктом навчальної діяльності* є структуроване й актуалізоване продуктивне знання, формування теоретичного мислення, накопичення індивідуального досвіду через засвоєння суспільно-історичного досвіду людства, внутрішнє новоутворення психіки і діяльності студентів у мотиваційному, ціннісному і змістовному планах.

Застосування різноманітних способів навчальної діяльності, а саме: репродуктивних, проблемно-творчих і дослідницько-пізнавальних – повинно сприяти поетапному переходу студентів від зовнішньої (предметної) дії до внутрішньої (розумової). Оптимальним *результатом навчальної діяльності* має бути задоволення від процесу навчання, виникнення інтересу, формування пізнавальної потреби та бажання подальшого навчання.

Навчально-пізнавальна діяльність студентів спрямована на розвиток їх мислення, пізнавальної активності і стимулюється формуванням пізнавальної потреби. Ю. Бабанський та В. Сітаров виділяють три групи методів реалізації навчально-пізнавальної діяльності: організації та здійснення, стимулювання й мотивації, контролю й самоконтролю.

Щодо визначення диференціації навчання проаналізовано праці Н. Бібік, І. Лернера, І. Махмутова, Р. Піонової, О. Савченко, В. Сапогова, Н. Тализіної, І. Унт. У своїх дослідженнях науковці визначають спрямованість диференціації навчання на всебічний розвиток особистості шляхом урахування у процесі проектування та реалізації навчального процесу індивідуально-психологічних особливостей студентів, рівня їх навчальних досягнень, мотиваційної орієнтації. Отже, зроблено висновок, що *диференціація навчання* дає змогу забезпечити успішність розвитку позитивної мотивації до процесу навчання, якісне оволодіння фаховими компетенціями з подальшим формуванням ключових компетентностей, ураховуючи залежність результатів роботи від вікових індивідуально-психологічних особливостей майбутнього фахівця, відповідно до яких мають обиратися певні організаційні форми, методи та засоби навчання.

Актуальність диференціації навчання у процесі вивчення фахових дисциплін майбутніх учителів ІМ визначається специфікою подальшої професійної діяльності. Оцінивши переваги диференціації навчання, фахівець отримує змогу усвідомлено застосовувати її у своїй практичній діяльності.

Диференціація навчання є складним структурним процесом і вважається засобом досягнення індивідуалізації в освітньому середовищі, при цьому обґрунтовується з позиції орієнтації на гуманістичні особистісно-значеннєві цілі; соціально-педагогічну ідею свободи особистості майбутнього педагога і його права на вибір індивідуальної траєкторії навчання; ураховує індивідуально-психологічні особливості, нахили, здібності та інтереси студентів з метою їх ефективного розвитку.

У сучасній практиці навчання у педагогічному ВНЗ одним із пріоритетних шляхів підвищення ефективності навчального процесу вважаємо реалізацію диференціації навчання, а питаннями, які вимагають більш глибокого вивчення, – залежність ефективності імплементації диференційованого підходу від діагностики й урахування індивідуально-психологічних особливостей майбутніх спеціалістів з метою подальшої розробки засобів управління навчально-пізнавальним процесом, створення спеціальних умов і технологій навчання.

У другому розділі дисертаційної роботи **«Обґрунтування технології диференціації**

навчання фахових дисциплін майбутніх учителів іноземної мови у вищих педагогічних навчальних закладах» на основі узагальнення теоретичного та практичного досвіду розробки проблеми диференціації навчання, представленого в попередньому розділі, запропоновано дидактичні механізми реалізації диференціації навчання фахових дисциплін майбутніх учителів іноземної мови в освітньому середовищі педагогічного ВНЗ. У дисертаційному дослідженні з метою забезпечення ефективності процесу фахової підготовки майбутніх учителів ІМ виявлено й обґрунтовано сукупність дидактичних умов, у яких концентровано певні дидактичні положення, які будуть реалізовані у процесі поетапного розгортання технології диференціації навчання:

- формування мотиваційно-стимулювальної основи для засвоєння потенційно максимально можливого обсягу професійно значущого навчального матеріалу;
- проектування й реалізація дидактичної взаємодії в системі «викладач-студент» з урахуванням індивідуально-психологічних особливостей суб'єктів навчального процесу, організованого на диференційній основі;
- імплементація ієрархічно впорядкованої блоково-структурної організації змісту навчання фахових дисциплін на диференційній основі;
- інтенсифікація рефлексивно-аналітичної діяльності студентів з урахуванням фахової специфіки підготовки з іноземних мов.

Сформульовані дидактичні умови у своїй сукупності стали основою розробки відповідної технології диференціації навчання.

Остаточному представленню процесу поетапного розгортання механізмів диференціації навчання фахових дисциплін майбутніх учителів ІМ у педагогічних ВНЗ на засадах реалізації положень технологічного підходу передувало визначення та уточнення критеріїв і показників ефективності цього процесу. Таким чином, було розроблено *критеріально-оцінний апарат ефективності реалізації технології* відповідно до *мотиваційно-цільового, змістового, операційно-діяльнісного, результативно-рефлексивного критеріїв*.

Технологія диференціації навчання фахових дисциплін майбутніх учителів іноземної мови в педагогічних ВНЗ є послідовним розгортанням *пропедевтичного етапу; етапу функціональної реалізації диференціації навчання* (цей етап представлено як єдність трьох взаємопов'язаних складових: мотиваційно-стимулювальної; проектування дидактичної взаємодії в системі «викладач-студент» з урахуванням індивідуально-психологічних особливостей суб'єктів навчального процесу, організованого на диференційній основі; імплементації ієрархічно впорядкованої блоково-структурної організації змісту навчання фахових дисциплін майбутніх учителів ІМ на диференційній основі) та *рефлексивно-аналітичного етапу*. Наочно-схематичне представлення технології подано на рис. 1.

ПРОПЕДЕВТИЧНИЙ ЕТАП

Визначення методологічної основи:

філософська компонента: теорія пізнання, закони діалектики;

методологічні підходи: технологічний, системний, ресурсний, аксіологічний, компетентнісний, діяльнісний, особистісно зорієнтований, диференційований, індивідуальний.

Визначення сукупності принципів: єдності цілей і педагогічних ідей, системності, фундаментальності, безперервності, оптимізації, творчості, професійної спрямованості, діагностичного цілеутворення, зворотного зв'язку, самоконтролю й самокорекції.

Сукупність дидактичних умов:

формування мотиваційно-стимулювальної основи для засвоєння потенційно максимально можливого обсягу професійно значущого навчального матеріалу;

проектування й реалізація дидактичної взаємодії в системі «викладач-студент» з урахуванням індивідуально-психологічних особливостей суб'єктів навчального процесу, організованого на диференційній основі;

імплементация ієрархічно впорядкованої блоково-структурної організації змісту навчання фахових дисциплін на диференційній основі;

інтенсифікація рефлексивно-аналітичної діяльності студентів з урахуванням фахової специфіки підготовки з іноземних мов.

Мета

організація навчання фахових дисциплін майбутніх учителів ІМ на диференційній основі.

Завдання

створити оптимальне середовище для засвоєння знань, умінь, навичок студентів за їх власною ініціативою та формування цілісної одиниці навчальної діяльності, яка б сприяла поетапному проходженню студентів від базового до творчого рівня навченості.

Підготовка **навчально-методичного забезпечення** (навчальні програми, дидактико-методичні матеріали для аудиторної, самостійної та індивідуальної роботи (за видами мовленнєвої діяльності – навчальні завдання, завдання для підготовки проектів, дидактико-методичні опори, дидактичний матеріал для ролевих ігор).

Підготовка **науково-методичного забезпечення** (розробка методичних рекомендацій «Організація процесу навчання майбутніх учителів іноземної мови на диференційній основі»).

ЕТАП ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ НАВЧАННЯ

Мотиваційно-стимулювальна складова

- Діагностика домінуючого типу мотиваційної орієнтації студентів.
- Визначення форм допомоги викладача студентам з різним домінуючим типом мотиваційної орієнтації.

Складова проектування дидактичної взаємодії в системі «викладач-студент» з урахуванням індивідуально-психологічних особливостей суб'єктів навчального процесу, організованого на диференційній основі

- ✚ Вивчення індивідуально-психологічних особливостей студентів.
- ✚ Діагностування рівня навченості фахових дисциплін.
- ✚ Розробка та використання індивідуальної картки студента на основі отриманих даних (для роботи викладача).
- ✚ Створення умов для роботи з різними підгрупами студентів залежно від варіантів вияву мотиваційних орієнтацій, рівнів навченості, індивідуально-психологічних особливостей.

Складова імплементції ієрархічно впорядкованої блоково-структурної організації змісту навчання фахових дисциплін майбутніх учителів ІМ на диференційній основі

Форми

консультаційна робота, самостійна робота та індивідуальна робота на диференційній основі; лекції, семінари, практикуми, лабораторні роботи (підготовка та проведення яких ґрунтується на реалізації положень диференційованого підходу).

Методи

проблемний метод навчання; активні та інтерактивні методи: рольові ігри, дискусії, мозковий штурм, метод проектів (адаптовані відповідно до професійної спрямованості та індивідуально-психологічних особливостей суб'єктів навчального процесу з метою активізації засвоєння професійно значущого іншомовного навчального матеріалу).

Засоби

1. науково-методичне забезпечення; 2. навчально-методичне забезпечення;
3. спеціальний семінар для викладачів «Технологія диференціації навчання фахових дисциплін майбутніх учителів ІМ та дидактичні умови її реалізації»; 4. інтенсивне використання ІКТ;
5. інтерактивні педагогічні технології.

РЕФЛЕКСИВНО-АНАЛІТИЧНИЙ ЕТАП

Дидактико-методичне забезпечення для контролю (тести, контрольні роботи), самоконтролю (експертна карта студента вищого педагогічного навчального закладу щодо самооцінки сформованості вмінь самостійної навчальної діяльності) та самооцінки (анкета для самооцінки рівня навченості іноземній мові) результатів навчання на диференційній основі.

Критеріально-оцінний апарат ефективності реалізації технології відповідно до мотиваційно-цілевого, змістового, операційно-діяльнісного, результативно-рефлексивного критеріїв.

Результат: позитивна динаміка рівня навченості майбутніх учителів іноземних мов з фахових дисциплін.

Рис. 1. Технологія диференціації навчання фахових дисциплін майбутніх учителів іноземної мови у вищих педагогічних закладах

Результативність упровадження розробленої технології визначається інтегрально як рівень навченості майбутніх учителів іноземної мови з фахових дисциплін (*базовий, продуктивний, творчий*). Діагностичні процедури здійснювалися відповідно до розроблених критеріїв та показників, що уможливають оцінку вияву рівня навченості.

У третьому розділі дисертаційної роботи «**Дослідно-експериментальна апробація авторської технології диференціації навчання**» наведено результати аналізу процесу навчання фахових дисциплін майбутніх учителів ІМ у педагогічних ВНЗ, розкрито змістову складову організації та проведення дослідно-експериментальної роботи щодо впровадження в освітній процес вищої педагогічної школи авторської дидактичної технології, а також репрезентовано отримані результати експериментального навчання студентів та надано рекомендації щодо оптимізації навчання фахових дисциплін майбутніх учителів ІМ на диференційній основі.

Результати аналізу навчально-методичного забезпечення процесу фахової підготовки майбутніх учителів іноземної мови засвідчили недостатнє використання потенціалу диференційованого навчання на засадах його інтегрального поєднання з дидактичними можливостями впровадження основних позицій компетентнісного підходу задля переорієнтації знаннево-орієнтованої парадигми навчання на компетентнісно-орієнтовану.

Мета формувального етапу експерименту передбачала перевірку ефективності впровадження в освітній процес педагогічного ВНЗ розробленої технології диференціації навчання на основі створення відповідної сукупності дидактичних умов.

Для визначення характеру та особливостей впливу диференціації навчання на рівень навчальних досягнень простежувалася динаміка змін рівня навченості студентів, домінуючих типів мотивації до навчання, сформованості вмінь самостійної навчальної діяльності, самооцінки та самоконтролю.

Природність порівняльного експерименту забезпечувалася шляхом проведення дослідження протягом трьох років (2009–2011 рр.), дотриманню чистоти його реалізації сприяла апробація технології диференціації навчання на першому етапі та наявність контрольної (КГ) й експериментальної (ЕГ) груп.

Організація навчально-пізнавальної діяльності студентів ЕГ відбувалася відповідно до розробленої технології та дидактичних умов її реалізації на засадах компетентнісного підходу. Так, взаємодія в системі «викладач-студент» ґрунтувалася на результатах діагностування індивідуально-психологічних особливостей студентів, їх вихідного рівня навченості та домінуючих мотиваційних орієнтацій щодо процесу навчання. Відносини між викладачами та студентами базувалися на суб'єкт-суб'єктній основі, передбачали створення позитивного психологічного клімату задля підвищення віри майбутніх учителів у власні можливості та стимулювання останніх до активізації навчально-пізнавальної діяльності. Імплементация ієрархічно впорядкованої блоково-структурної організації змісту навчання фахових дисциплін на диференційній основі надала змогу студентам чітко усвідомити визначення навчальних цілей як модуля загалом, так і кожної теми зокрема, зрозуміти, якими знаннями, вміннями, навичками та

компетенціями вони мають оволодіти за період вивчення певного модуля. Одночасно блоково-структурна організація змісту навчальних дисциплін сприяла застосуванню варіативних завдань, розроблених на диференційній основі, зміст та обсяг яких передбачав індивідуальну спрямованість, тобто надання можливості студентам самостійно обирати траєкторію своєї навчальної діяльності.

Активні методи навчання в розробленій та апробованій дидактичній технології застосовувалися на засадах інтеграції компетентнісного, диференційованого та особистісно зорієнтованого підходів. Теми рольових ігор, дискусій, проблематики для здійснення мозкового штурму, проектів тощо визначалися з урахуванням професійної спрямованості та пропозицій майбутніх учителів. При розподілі на підгрупи враховувалася психологічна сумісність партнерів, оптимальне співвідношення домінуючих мотиваційних орієнтацій до навчання та рівнів навченості учасників, при виборі ролей – побажання самих студентів.

У цілому реалізація технології диференціації навчання спрямовувалася на формування мотиваційно-стимулювальної основи для засвоєння потенційно максимально можливого обсягу професійно значущого навчального матеріалу. Обсяг та глибина отриманих знань, упевненість у власних можливостях, бажання самовдосконалення та саморозвитку є потенційним підґрунтям для формування навичок самооцінки, самоконтролю, саморегуляції, а в кінцевому результаті – здатності до рефлексії як основи аналітико-рефлексивної діяльності.

На контрольному етапі експерименту головним завданням стала перевірка ефективності досліджуваної технології. Оцінка динаміки результативності основних параметрів навчального процесу визначалася за допомогою методів математичної статистики.

Узагальнений аналіз результатів експериментальної роботи проводився із застосуванням критерію χ^2 Пірсона, критичне значення якого на рівні значущості 0,05 та при 2 ступенях свободи становить 5,99. Фактичне значення критерію χ^2 Пірсона, отримане при порівнянні відповідності самооцінки студентів експериментальної групи (ЕГ) результатам тестування на початку та наприкінці експериментального дослідження, становить 6,456, що перевищує критичне значення. Отже, можемо констатувати, що самооцінка студентів ЕГ стала адекватнішою й більш об'єктивно відповідає стану навчальних досягнень. Співставлення результатів студентів контрольної групи (КГ) засвідчує наявність певної позитивної динаміки в самооцінці студентів, однак фактичне значення критерію χ^2 Пірсона на рівні 0,947, нижчому за критичне значення, указує на досить низький її рівень.

Динаміку ефективності впровадження технології показано в таблиці 1 (усі показники χ^2 Пірсона (за кожним критерієм) в експериментальній групі перевищують критичне значення). Проведений порівняльний аналіз засвідчує позитивну динаміку змін за всіма розглянутими показниками в студентів ЕГ, що надає достатні підстави стверджувати, що реалізація технології диференціації навчання фахових дисциплін майбутніх учителів дійсно забезпечує позитивний вплив на ефективність навчального процесу та сприяє підвищенню продуктивності професійної підготовки майбутніх учителів ІМ.

**Динаміка ефективності впровадження технології диференціації навчання фахових дисциплін майбутніх учителів іноземної мови
у вищих педагогічних закладах (у %)**

№№ п/п	Критерії	Групи	Діагностуючі зрізи						Динаміка χ^2 Пірсона t експ (t кр=5,99)	
			Констатувальний етап			Контрольний етап				
			Т*	П*	Б*	Т	П	Б		
1	Мотиваційно-цільовий	КГ*	16,35	15,10	68,55	18,24	20,12	61,64	2,582	
		ЕГ*	15,69	15,03	69,28	32,68	23,53	43,79	32,583	
2	Змістовий	Педагогіка	КГ	8,81	46,54	44,65	11,32	51,57	37,11	2,532
			ЕГ	8,50	45,75	45,75	19,61	55,55	24,84	26,177
		ІМ Читання	КГ	11,95	49,06	38,99	14,46	54,72	30,82	2,892
			ЕГ	10,46	48,36	41,18	24,18	53,60	22,22	27,294
		ІМ Письмо	КГ	12,58	47,17	40,25	16,35	51,57	32,08	3,198
			ЕГ	11,11	45,75	43,14	24,84	60,13	15,03	39,804
		ІМ Говоріння	КГ	10,69	53,46	35,85	11,32	62,26	26,42	3,966
			ЕГ	9,80	51,63	38,57	21,57	66,66	11,77	37,133
ІМ Аудіювання	КГ	10,06	45,91	44,03	11,32	47,80	40,88	0,461		
	ЕГ	8,50	47,71	43,79	20,26	62,75	16,99	37,413		
3	Операційно-діяльнісний	КГ	13,21	25,16	61,63	15,10	27,04	57,86	0,641	
		ЕГ	9,80	26,80	63,40	18,30	43,79	37,91	28,391	
4	Результативно- рефлексивний*	КГ	- 3,14	- 10,06	+ 13,20	- 2,51	- 8,19	+ 10,70	0,947	
		ЕГ	- 3,93	- 4,57	+ 8,50	- 1,31	- 1,96	+ 3,27	6,456	

* Т – творчий рівень; П – продуктивний рівень; Б – базовий рівень.

КГ – контрольна група; ЕГ – експериментальна група.

Динаміка результативно-рефлексивного критерію розраховувалася на основі даних стосовно відповідності самооцінки студентами рівня навченості ІМ результатам проведеного тестування.

ВИСНОВКИ

Науково-теоретичні узагальнення та напрацьований емпіричний матеріал, представлені в дисертаційній роботі, надають об'єктивні підстави для таких висновків.

1. На засадах аналізу філософської та психолого-педагогічної літератури здійснено деталізоване ґрунтовне визначення стану розробленості проблеми диференціації навчання фахових дисциплін майбутніх учителів ІМ у контексті реалізації положень компетентнісного підходу.

Вивчення психолого-педагогічних джерел на аналітико-узагальнювальній основі стосовно етапів становлення та розвитку науково-педагогічної проблеми диференціації навчання в педагогічних ВНЗ та базових дидактичних категорій на рівні дефініцій засвідчує перспективність реалізації положень диференційованого підходу в контексті його інтеграції з компетентнісним на шляху поетапного переорієнтування знаннєво-орієнтованої парадигми розвитку вищої педагогічної освіти на компетентнісно-орієнтовану, переходу від репродуктивно-відтворювального навчання майбутніх учителів ІМ у межах фахової підготовки до усвідомленої навчально-пізнавальної професійно значущої діяльності.

Конкретизовано сутнісне розуміння понять «процес навчання», «навчальний процес», «навчальна діяльність», «предмет навчальної діяльності», «продукт навчальної діяльності», «результат навчальної діяльності», «навчально-пізнавальна діяльність», «диференціація навчання», «диференціація навчання фахових дисциплін», «дидактичні умови».

Диференціацію навчання визначаємо як засіб досягнення індивідуалізації в освітньому середовищі, зорієнтований на гуманістичні особистісно-значеннєві цілі.

2. Виявлено й теоретично обґрунтовано сукупність дидактичних умов та розроблено технологію диференціації навчання фахових дисциплін майбутніх учителів ІМ у педагогічних ВНЗ.

На основі критичного аналізу узагальненого теоретичного та практичного досвіду розробки проблеми диференціації навчання запропоновано дидактичні механізми реалізації диференціації навчання фахових дисциплін майбутніх учителів ІМ в освітньому середовищі педагогічного ВНЗ. Так, дидактичні умови диференціації навчання фахових дисциплін майбутніх учителів ІМ у вищих педагогічних навчальних закладах представлено як узагальнено-концентроване визначення необхідних і достатніх дидактичних процесів, які у своїй функціональній сукупності забезпечуватимуть високий рівень фахової підготовки майбутніх учителів іноземної мови. Виявлені дидактичні умови на змістово-репрезентаційному рівні сформульовано в такому потрактуванні: формування мотиваційно-стимульовальної основи для засвоєння потенційно максимально можливого обсягу професійно значущого навчального матеріалу; проектування й реалізація дидактичної взаємодії в системі «викладач-студент» з урахуванням індивідуально-

психологічних особливостей суб'єктів навчального процесу, організованого на диференційній основі; імплементація ієрархічно впорядкованої блоково-структурної організації змісту навчання фахових дисциплін на диференційній основі; інтенсифікація рефлексивно-аналітичної діяльності студентів з урахуванням фахової специфіки підготовки з іноземних мов.

Визначені дидактичні умови у своїй сукупності забезпечили основу для розробки відповідної технології диференціації навчання.

На засадах реалізації положень технологічного підходу процес поетапного розгортання механізмів диференціації навчання фахових дисциплін майбутніх учителів ІМ у педагогічних ВНЗ представлено як технологію. На пропедевтичному етапі передбачається визначення методологічної основи (філософська компонента та методологічні підходи: технологічний, системний, ресурсний, аксіологічний, компетентнісний, діяльнісний, особистісно зорієнтований, диференційований, індивідуальний), сукупності принципів та дидактичних умов; формулювання мети та завдань; підготовка науково-методичного та навчально-методичного забезпечення. Етап функціональної реалізації диференціації навчання позиціонується як єдність трьох взаємопов'язаних складових: мотиваційно-стимулювальної (діагностика домінуючого типу мотиваційної орієнтації студентів; визначення форм допомоги викладача студентам із різним домінуючим типом мотиваційної орієнтації); проектування дидактичної взаємодії в системі «викладач-студент» з урахуванням індивідуально-психологічних особливостей суб'єктів навчального процесу, організованого на диференційній основі (вивчення індивідуально-психологічних особливостей студентів; діагностування рівня навченості фахових дисциплін; розробка та використання індивідуальної картки студента на основі отриманих даних для роботи викладача; створення умов для роботи з різними підгрупами студентів залежно від варіантів вияву мотиваційних орієнтацій, рівнів навченості, індивідуально-психологічних особливостей); імплементації ієрархічно впорядкованої блоково-структурної організації змісту навчання фахових дисциплін майбутніх учителів ІМ на диференційній основі (добір та використання ефективних організаційних форм, методів і засобів диференціації навчання). На рефлексивно-аналітичному етапі реалізації розробленої дидактичної технології здійснюється підготовка дидактико-методичного забезпечення для контролю, самоконтролю, оцінки та самооцінки результатів навчання на диференційній основі; розробляється та використовується критеріально-оцінний апарат ефективності технології; з'ясовується та вивчається на аналітико-рефлексивних засадах отриманий результат як рівень навченості майбутніх учителів ІМ з фахових дисциплін.

3. Інтегративний характер професійної компетентності вчителя ІМ визначив спрямування дидактичних впливів у межах реалізації положень компетентнісного та диференційованого підходів у їх взаємозалежності до становлення системної взаємодії професійно-педагогічних компетенцій і компетентностей на шляху від мінімального досвіду діяльності (первинний рівень

сформованості компетентності) до кінцевого результату освіти. Відповідно до цих основоположних тверджень-вимог було конкретизовано критерії та показники ефективності процесу навчання фахових дисциплін майбутніх учителів іноземної мови в педагогічних ВНЗ, організованого на диференційній основі. Таким чином, розроблено критеріально-оцінний апарат ефективності реалізації досліджуваної авторської технології на основі мотиваційно-цільового, змістового, операційно-діяльнісного та результативно-рефлексивного критеріїв.

Результативність упровадження технології визначалась інтегрально як рівень навченості майбутніх учителів ІМ із фахових дисциплін (базовий, продуктивний, творчий).

4. На ґрунті порівняльного аналізу результатів підсумкового діагностичного зрізу на контрольному етапі експерименту та застосування методів математичної статистики здійснено дослідно-експериментальну перевірку дієвості технології диференціації навчання фахових дисциплін майбутніх учителів іноземної мови в педагогічних ВНЗ. Експериментальним шляхом доведено динаміку позитивних змін у мотиваційній орієнтації студентів експериментальної групи, рівнів їх навчальних досягнень, сформованості умінь самостійної навчальної діяльності, здатності до самооцінки.

Висновок стосовно ефективності застосування технології диференціації навчання підтверджено за допомогою критерію χ^2 Пірсона, що надало змогу констатувати статистично значущі зміни в мотиваційних орієнтаціях, рівнях навчальних досягнень, сформованості вмінь самостійної навчальної діяльності та здатності до самооцінки студентів експериментальної групи як результат уведення незалежної змінної, а саме: упровадження авторської технології диференціації навчання. Показники χ^2 Пірсона (при критичному значенні 5,99) для ЕГ становлять 32,583 (мотиваційно-цільовий критерій); 26,177 – рівень засвоєння знань із курсу «Педагогіка»; 27,294 – іноземна мова (читання); 39,804 – іноземна мова (письмо); 37,133 – іноземна мова (говоріння); 37,413 – іноземна мова (аудіювання) – усі ці показники представлено відповідно змістового критерію; 28,391 (операційно-діяльнісний критерій) та 6,456 (результативно-рефлексивний критерій).

Отримані позитивні результати дослідно-експериментальної апробації надають підстави вважати, що визначену мету роботи досягнуто шляхом реалізації поставлених завдань, дієвість спроектованих дидактичних впливів виявилася в динаміці позитивних змін досягнень студентів експериментальної групи.

Результати, отримані у процесі проведеного дослідження, засвідчують важливість вивчення питань диференціації навчання у вищій школі, однак не вичерпують усіх аспектів розв'язання проблеми й указують на перспективність подальшого наукового пошуку та практичного застосування нових дієвих підходів, форм, методів і засобів підвищення ефективності організації навчального процесу на диференційній основі.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких опубліковані основні результати дисертації

1. Гончарова Є. Є. Генезис розвитку проблеми індивідуалізації і диференціації навчання у загальноосвітніх і вищих педагогічних навчальних закладах XVIII – початку XX ст. / Є. Є. Гончарова // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. – Сер. 16. – 2006. – Вип. 5 (15). – С. 73–77.
2. Гончарова Є. Є. Диференційований підхід як засіб активізації пізнавальної активності / Є. Є. Гончарова // Імідж сучасного педагога. – 2003. – № 10. – С. 32–36.
3. Гончарова Є. Є. Диференційований підхід як невід’ємна складова педагогічної майстерності / Є. Є. Гончарова // Витоки педагогічної майстерності. : Сер. : Педагогічні науки. – 2007. – Вип. 3. – С. 65–72.
4. Гончарова Є. Є. Досвід роботи зарубіжних науковців у впровадженні диференційованого підходу у навчанні іноземній мові у вищих закладах освіти / Є. Є. Гончарова // Наукові записки Ніжинського державного університету ім. М. Гоголя. – Сер. : Психолого-педагогічні науки. – 2004. – № 4. – С. 164–166.
5. Гончарова Є. Є. Історичний аспект вивчення проблеми індивідуалізації та диференціації навчання / Є. Є. Гончарова // Імідж сучасного педагога. – 2004. – № 4. – С. 47–49.
6. Гончарова Є. Є. Проектування діяльності «викладач – студент» в умовах організації диференціації навчання фахових дисциплін майбутніх учителів іноземної мови у вищих педагогічних навчальних закладах / Гончарова Є. Є. // Наукові записки Ніжинського державного університету ім. М. Гоголя. – Сер. : «Психолого-педагогічні науки». – 2014. – № 1. – С. 151–157.
7. Гончарова Е. Е. Роль мотивации в разработке оптимального варианта организации дифференциации обучения будущих учителей иностранного языка / Е. Е. Гончарова // Вестник академии знаний. – 2013. – № 3 (6). – С. 103–106.

Опубліковані праці апробаційного характеру

8. Гончарова Є. Є. Диференціація навчання – як один з напрямків гуманізації освіти у вищій школі / Є. Є. Гончарова // Педагогічні засади формування гуманістичних цінностей природничої освіти, її спрямованості на розвиток особистості : збірник наукових праць міжнародної науково-практичної конференції (29–30 травня 2003 р., м. Полтава). – Полтава : ПДПУ ім. В. Г. Короленка, 2003. – С. 76–78.
9. Гончарова Є. Є. Диференціація навчання як шлях до розвитку духовного та інтелектуального потенціалу / Є. Є. Гончарова // Модернізація вищої освіти та проблеми управління якістю підготовки фахівців : Збірник тез міжнародної науково-методичної конференції : (м. Харків, Україна, 19 листопада 2003 року). – Харків : Харківський державний університет харчування і торгівлі, 2003. – С. 170–173.

10. Гончарова Є. Є. Теоретичні засади диференціації навчання студентів іноземним мовам / Є. Є. Гончарова // Індивідуалізація навчального процесу на шляху Європейської інтеграції вищої освіти України : Матеріали міжнародної науково-методичної конференції : (м. Полтава, 26–27 березня 2009 року). – Полтава : РВВ ПУСКУ, 2009. – С. 155–157.

11. Гончарова Є. Є. Цілі навчання – провідний компонент проектування диференційованого підходу до навчання майбутніх учителів іноземної мови / Є. Є. Гончарова // Іноземномовна комунікація : здобутки і перспективи : Збірник тез міжнародної наукової конференції : (м. Тернопіль, 24–25 квітня 2008 року). – Тернопіль : ТНЕУ, 2008 – С. 196–199.

12. Гончарова Є. Є. Проблемы внедрения дифференциации обучения в высших педагогических учебных заведениях Украины / Гончарова Е. Е. // В мире научных исследований : Материалы III международной научно-практической конференции : (г. Краснодар, Россия, 20 сентября 2013 года). – Краснодар : ООО «Академия знаний», 2013. – С. 10–18.

Опубліковані праці, що додатково відображають результати дисертації

13. Гончарова Є. Є. Організація процесу навчання майбутніх учителів іноземної мови на диференційній основі : [метод. рек. для викл. і студ. вищ. пед. навч. закл.] / Євгенія Євгенівна Гончарова. – Полтава : ПУЕТ, 2014. – 48 с.

АНОТАЦІЇ

Гончарова Є. Є. Диференціація навчання фахових дисциплін майбутніх учителів іноземної мови у вищих педагогічних закладах. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.09 – теорія навчання. – Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Міністерство освіти і науки України, Тернопіль, 2015.

Дисертаційна робота присвячена проблемі диференціації навчання фахових дисциплін майбутніх учителів іноземної мови у вищих педагогічних закладах. Уточнено поняттєво-категоріальний апарат дослідження, а саме сутність термінів: «диференціація», «диференціація навчання», «диференціація навчання фахових дисциплін», «технологія», «технологія навчання», «дидактичні умови».

Виявлено та теоретично обґрунтовано сукупність дидактичних умов як основи для розробки відповідної технології. Експериментальним шляхом перевірено її дієвість у процесі навчання фахових дисциплін майбутніх учителів іноземної мови у вищих педагогічних закладах.

Отримані теоретичні та практичні результати впроваджено у практику роботи вищої педагогічної школи.

Ключові слова: диференціація, диференціація навчання, диференціація навчання фахових дисциплін, технологія, технологія навчання, дидактичні умови.

Гончарова Е. Е. Дифференциация обучения профессиональным дисциплинам будущих учителей иностранного языка в высших педагогических заведениях. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.09 – теория обучения. – Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка, Министерство образования и науки Украины, Тернополь, 2015.

Диссертационное исследование посвящено проблеме дифференциации обучения профессиональным дисциплинам будущих учителей иностранного языка в высших педагогических заведениях. На основе обобщения теоретического и практического опыта разработки проблемы дифференциации обучения предложены дидактические механизмы реализации дифференциации обучения профессиональным дисциплинам будущих учителей иностранного языка в образовательной среде высшего педагогического заведения.

В процессе проведенного исследования уточнен понятийно-категориальный аппарат исследования, а именно сущность терминов: «дифференциация», «дифференциация обучения», «дифференциация обучения профессиональным дисциплинам», «технология», «технология обучения», «дидактические условия».

Анализируются содержание, организационные формы, методы и средства дифференциации обучения профессиональным дисциплинам в высших педагогических заведениях. На этой основе с целью обеспечения эффективности процесса профессиональной подготовки будущих учителей иностранного языка обоснована совокупность дидактических условий, которые концентрированно представляют определенные дидактические положения и являются основой разработки авторской технологии дифференциации обучения, а именно: формирование мотивационно-стимулирующей основы для усвоения потенциально максимально возможного объема профессионально-значимого учебного материала; проектирование и реализация дидактического взаимодействия в системе «преподаватель-студент» с учетом индивидуально-психологических особенностей субъектов учебного процесса на дифференцированной основе; имплементация иерархически-упорядоченной блочно-структурной организации содержания обучения профессиональным дисциплинам на дифференцированной основе; интенсификация рефлексивно-аналитической деятельности студентов с учетом профессиональной специфики подготовки по иностранным языкам.

Окончательной реализации положений технологического подхода относительно поэтапного развертывания механизмов дифференциации обучения профессиональным дисциплинам будущих учителей иностранного языка в высших педагогических заведениях предшествовало определение и уточнение критериев и показателей эффективности этого процесса. Был разработан критериально-оценочный аппарат для определения эффективности реализации технологии в соответствии с мотивационно-целевым, содержательным, операционно-деятельностным и результативно-рефлексивным критериями.

Технология дифференциации обучения профессиональным дисциплинам будущих учителей иностранного языка в высших педагогических заведениях представляет собой последовательное развертывание трех этапов: пропедевтического; функциональной реализации дифференциации обучения; рефлексивно-аналитического.

Этап функциональной реализации дифференциации обучения рассматриваем как единство трех взаимосвязанных составляющих: мотивационно-стимулирующей; проектирования дидактического взаимодействия в системе «преподаватель-студент» с учетом индивидуально-психологических особенностей субъектов процесса обучения, организованного на дифференцированной основе; имплементации иерархически-упорядоченной блочно-структурной организации содержания обучения профессиональным дисциплинам будущих учителей иностранного языка на дифференцированной основе.

Результативность внедрения разработанной технологии определяется интегрально как уровень научения будущих учителей иностранного языка по профессиональным дисциплинам (базовый, продуктивный, творческий).

В процессе экспериментальной работы, проведенной с целью подтверждения правомерности теоретических положений, диагностические процедуры осуществлялись в соответствии с разработанными критериями и показателями. Полученные эмпирические данные позволяют констатировать положительную динамику изменений по всем рассмотренным показателям (изменение доминирующих мотивов, повышение уровня научения, сформированность навыков самооценки и самостоятельной учебной деятельности), что доказывает результативность созданной совокупности дидактических условий как основы реализации технологии дифференциации обучения.

Ключевые слова: дифференциация, дифференциация обучения, дифференциация обучения профессиональным дисциплинам, технология, технология обучения, дидактические условия.

Goncharova Eu. Eu. Differentiation of Future Foreign Language Teachers' Training in Disciplines on Speciality at Higher Pedagogical Establishments. – Manuscript.

The thesis on gaining scientific degree of Candidate of Pedagogy on specialty 13.00.09 – Theory of Education. – Volodymyr Hnatiuk Ternopil National Pedagogical University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Ternopil, 2015.

The dissertation considers the problem of differentiation of teaching professional subjects to future foreign language teachers in higher pedagogical establishments. The conceptual-categorical apparatus of the research, particularly, such terms as “differentiation”, “differentiation of teaching”, “differentiation of teaching professional subjects”, “technique”, “teaching technique”, “didactic conditions”, has been specified.

The complex of didactic conditions as the foundation background for the elaboration of teaching technique have been disclosed and theoretically grounded. Its efficacy in the process of teaching professional subjects to future foreign language teachers in higher pedagogical establishments has been elaborated and experimentally proved.

The obtained theoretical and practical results have been introduced into teaching practice at higher pedagogical establishments.

Key words: differentiation, differentiation of training, differentiation of training in subjects on speciality, technology, training technology, didactic conditions.

Підписано до друку 12.02.2015 р.

Формат 60x84/16.

Папір друк. Друк офсетний.

Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.

Наклад 100 прим. Зам. № 12/14/6-5

Віддруковано у видавничому центрі "Вектор"

46018, м. Тернопіль, вул. Львівська, 12,

Тел. 8 (0352) 40-08-12

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи

до державного реєстру видавців, виготівників

і розповсюджувачів видавничої продукції

серія ТР № 46 від 07 березня 2013р.

ФО Осадца Ю.В.